

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Философски факултет

Катедра „Политология“

Владимир Руменов Трифонов

ИНТЕГРАЦИОННИ ПРОЕКТИ В ЕВРАЗИЯ ПРЕЗ ВТОРОТО

ДЕСЕТИЛЕТИЕ НА ХХІ ВЕК

Актуални измерения на отношенията на Русия с Беларус, Китай и Турция

Автореферат

на дисертационен труд

за присъждане на образователна и научната степен „доктор“

по Професионално направление 3.3. Политически науки (Политология –
Международни отношения)

Научен ръководител: Доц. дпн Мария Пиргова

Научно жури:

София, 2022 г.

Дисертационният труд е с обем 226 страници, като включва увод, пет глави, заключение, библиография. Към него са добавени приложения – общо 12 страници.

Библиографията включва 375 източника. От които 299 са на кирилица, 76 на латиница.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Увод.....	3
I. Теоретични понятия и категории.....	11
1. Евразия и нейното значение в съвременната глобална политика	11
1.1. Понятието Евразия	11
1.2. Политическото значение на Евразия в международната политика.....	16
1.3. Евразийското движение от 20-те и 30-те години на XX век като идейна база за евразийската интеграция.....	17
1.4. Неоевразийството и прагматично евразийство като парадигми за развитие на съвременна Русия.....	20
2. Теоретични подходи към интеграцията.....	25
2.1. Предпоставки и форми на регионалната икономическа интеграция.....	25
2.2. Политически теории на интеграцията.....	28
2.2.1. Теория за междудържавната (междуправителствената) интеграция.....	29
2.2.2. Федералистка теория за регионалната интеграция.....	31
2.2.3. Функционалистка теория	33
2.3.4. Неофункционализъм.....	34
2.3.5. Комуникационна теория за регионална интеграция.....	36
II. Евразийският икономически съюз.....	38
1. Икономически, политически и военно-стратегически причини Русия да се стреми към реинтеграция на постсъветското пространство.....	38
1.1. Икономически	38
1.2. Политически.....	42
1.3. Военностратегически.....	48
2. Еволюция на евразийската интеграция (1992-2020).....	56
3. Учредяване на ЕАИС и перспективата той да се превърне в ядро на континенталната интеграция.....	60
4. 2.1. Етапи на институционална интеграция.....	58
4. Тенденции в интеграционните инициативи на Русия в Евразия.....	62
5. Основни препятствия пред опитите за интеграция Евразия.....	67
6. Влиянието на пандемията от коронавирус COVID-19 върху Евразийския икономически съюз.....	72
III. Съюзна държава Русия-Беларус и нейното значение за евразийската интеграция.....	95
1. Някои икономическите последиствия и трансформации поради разпада на СССР	95
2. Етапи на интеграцията на Беларус и Русия.....	99
3. Специфики на Евразийския икономически съюз и на Съюзната държава.....	101
4. Съюзната държава като движеща сила и полигон за евразийската интеграция.....	105
5. Тенденции в отношенията между Русия и Беларус и значението им за процеса на изграждане на Съюзната държава.....	107
6. Ефектът от Съюзната държава и ЕАИС за Беларус.....	110
7. Политическата криза в Беларус и нейното значение за Съюзната държава и евразийската интеграция.....	112
IV. Евразийската интеграция и процесите в Централна Азия и Южен Кавказ	128
1. Значение на Централна Азия за Русия.....	126
1.1. Особености на руската политика и възприемане за региона.....	126
1.2. Ролята на ЕАИС в политическата стратегия на Русия в Централна Азия.....	128
1.3. Казахстан като ключов фактор в Централна Азия и значението му за руската сигурност и евразийската интеграция.....	135
2. Евразийската интеграция и геополитическите амбиции на Турция в Централна Азия.....	145
2.1. Еволюция на външната политика на Турция и противоречията ѝ с Русия.....	145
2.2. Евразийската интеграция и амбициите на Турция на постсъветското пространство.....	147
2.3. Тюркският съвет и Евразийския икономически съюз – партньори или съперници?.....	150
3. Конфликтът в Нагорни Карабах и значението му в борбата за влияние в Евразия.....	164
3.1. Военният конфликт в Нагорни Карабах и тристранното мирно споразумение.....	162
3.2. Последиствията от войната за Нагорни Карабах за съотношението на силите в Южен Кавказ.....	167

3.3. Войната в Нагорни Карабах като етап от борбата за влияние в Евразия.....	174
V. Евразийската интеграция и отношенията Русия-Китай	181
1. Партньорството между Русия и Китай - шанс за изграждане на „Голяма Евразия“.....	181
1.1. Тенденции във взаимодействието между Москва и Пекин.....	184
1.2. Руско-китайското партньорство - особености, проблеми и предизвикателства.....	192
2. Перспективи за взаимодействие между ЕАИС и ЕПЕП.....	206
Заключение.....	223
Библиография.....	228
Най-често използваните абривиатури	246
Приложение:.....	247

1.Обща характеристика на дисертационния труд

Евразийското пространство е сред най-бързо развиващите се в началото на третото хилядолетие. То е изключително богато на природни ресурси и съдържа впечатляващ потенциал за икономически растеж. Предизвикателство, пред което са изправени държавите в него, е как да решат политическите си проблеми и да изградят удобна инфраструктура, която да улесни връзката им с другите икономически центрове. За тази цел съществуват редица проекти за регионални обединения. Културното многообразие на Евразия и противоречия, развиващи се в през столетия, а понякога и през хилядолетия затрудняват взаимодействието между отделните страни. Това прави изключително актуално изследването на сложните процеси в евразийското пространство, чрез което да се постигне повече яснота за неговите перспективи в съвременния свят.

В началото на XX век британският географ и историк, един от основателите на геополитиката и геостратегиата, Халфорд Макиндръ формулира своята теза, гласяща, че контролът на „Хартленда” – „осовия регион” на Евразия е ключовият фактор за глобалното господство. Макиндръ се тревожи от ускореното икономическо развитие на Руската империя, която се простира в Северна и Централна Евразия и перспективата тя да отправи предизвикателство към глобалната хегемония на Великобритания, която контролира моретата и чиито колонии по това време обхващат близо една четвърт от територията на земното кълбо.

Събитията през изминалото столетие се развиха така, че нито Руската империя, нито СССР успяха трайно да обединят и осигурят стабилност и динамично развитие на евразийското пространство. Разпадът на СССР до голяма степен отдалечи и постави под въпрос тази перспектива. Геополитическите промени в последното десетилетие на XX век доведоха до радикален обрат в световната политика и за пръв път една неевразийска държава – САЩ – се наложи не само като решаващ арбитър в отношенията между евразийските държави, но и като върховна световна сила. Първите две десетилетия на XXI век показаха, че е рано да се говори за край на историята.

Формираният се след 1991 г. еднополюсен световен ред е разклатен, а конкуренцията между водещите държави на планетата се изостря. Един от най-важните региони в това съперничество е Евразия.

Опитите за реинтеграция на евразийското пространство започнаха почти веднага след разпада на СССР през 1991 г. Под различни форми те продължават и до днес – от твърде рехавото и до голяма степен илюзорно Обединение на независимите държави (ОНД), през инициирания от Русия Митнически съюз, трансформирал се в Евразийския икономически съюз (ЕАИС) от 1 януари 2015 г. Амбиции в бившето съветско пространство има и Китай, който е с водеща роля в Шанхайската организация за сътрудничество (ШОС) и издигна инициативата „Един пояс, един път“ (ЕПЕП) – целяща да осигури надеждни сухопътни (Нов път на коприната) и морски маршрути за китайските стоки към Европа, а така съответно да задълбочи близостта между Пекин и държавите, през които ще минават те. Проектите на Русия и Китай се пресичат с опитите за разширяване на влиянието на Европейския съюз, който има собствени интереси в Евразия и вече повече от десет години развива проекта Източно партньорство, чиято цел е да засили връзките си с шест бивши съветски републики – Украйна, Молдова, Азербайджан, Армения, Грузия и Беларус. САЩ също са разтревожени от перспективата да намалее влиянието им в Евразия и не крият опасенията си от инициативите на Москва и Пекин.

Евразийската интеграция не е единен регионален или проектен механизъм за сътрудничество. По-точно – това е процес, който се състои от много различни стратегии, регионални организации, механизми за взаимодействие и инициативи, като посочените по-горе ШОС, ЕАИС, ЕПЕП, но и от други начинания като например идеята на някои руски експерти за създаване на „Голяма Евразия“ (Голямо евразийско партньорство), опитите за интегриране на държавите от Централна Азия, Тюркският съвет за сътрудничество на тюркоезичните държави, който от 12 ноември 2021 г. се нарича Организация на тюркските държави и др. Всички те изпълняват своята роля за евразийската интеграция, но нито един от тези проекти не я представя в нейната пълнота. Това са различни концепции, структури и механизми.

Разнообразието на инициативите за евразийска интеграция е отражение на сложния национален, исторически и културен състав на евразийския регион.

Изброените по-горе проекти са насочени към взаимодействие и сътрудничество между участващите в тях страни, а и по един или друг начин способстват за интеграцията на Евразия. Проблемът е, че при определени обстоятелства наличието на много интеграционни инициативи, без синхрон и съгласуване в работата им, може доведе до институционална фрагментация на субрегионите в това географско пространство. Това е пречка за регионалното сътрудничество в по-широк мащаб и дори може да предизвика конкуренция между отделните интеграционни проекти.

До голяма степен опитите за интегриране на евразийското пространство съвпадат с усилията на държави като Китай, Русия и Турция за формиране на многополюсен световен ред, в който няма да има само един център за взимане на решения, а няколко водещи сили.

Развитието на информационните технологии улеснява взаимовръзките между всички краища на планетата. Екологичните проблеми, измененията на климата и все по-големият глад за ресурси увеличават интереса към евразийското пространство и процесите, които текат в него. В региона са втората икономика на планетата – Китай, както и една от най-богатите на ресурси държави – Русия, която се простира на огромна територия и е ядрена свръхсила. Тя също има амбициите да бъде сред незаобиколимите фактори във формацията се полицентричен свят, запазва своята геополитическа тежест и е с важна роля в процесите, целящи преформатиране на съществуващия световен ред. Тя може да повлияе и на това как ще се разпредели съотношението на силите между водещите сили на планетата – сега това са САЩ и Китай. На определен етап е възможно към тях да се присъедини и Европейският съюз, който има потенциала да се превърне в ключов глобален играч, ако успее да увеличи политическата си субектност и осигури достъп на високотехнологичната си икономика до природните ресурси на Евразия. Към Евразия са насочени интересите и на Турция, която е възходяща регионална сила и има потенциал да се превърне в глобална. Всичко това прави актуално изследването на процесите в евразийското пространство във второто десетилетие на XXI век.

Обект

на анализа са процесите на евразийска интеграция в периода 2011-2020 г., разбирани като регионални междудържавни съюзи и формати на взаимодействие. Преди всичко

на най-амбициозното начинание в това направление - учреденият през 2015 г. Евразийски икономически съюз. Той е в органична връзка с друга важна интеграционна инициатива с участието на Руската федерация - Съюзната държава Русия-Беларус, която още в края на миналия век даде старт на интеграционните процеси в евразийското пространство. В центъра на работата е поставена Русия, която заема стратегическо място на географската карта на Евразия. Тя е най-голямата държава и икономика в Северна Евразия и без нейното участие или поне частично включване трудно може да се осъществи каквото и да е значимо регионално обединение. Специален акцент е поставен върху отношенията ѝ както с другите държави в ЕАИС и потенциалните членове на Съюза, така и с Китай и с Турция, които по редица направления могат да бъдат нейни конкуренти или партньори. По-скромно внимание е отделено на по-малки държави, участници в процеса на регионална интеграция.

Предмет

на изследването е анализът на конкретните проекти за интеграция в Евразийското пространство и взаимодействията им с други важни регионални фактори като Китай и Турция.

Причините работата да е насочена към тези взаимодействия са, че Китай е силата с най-голяма геополитическа тежест и най-амбициозни инициативи, надхвърлящи евразийското пространство, Турция се очертава като сериозен конкурент на Русия в Южен Кавказ и Централна Азия, Беларус е най-близката до Русия държава в културен план, силни са връзките и между икономиките им, което я превръща в най-удобния партньор за един успешен интеграционен процес.

Задачите, които си поставя дисертационният труд, са следните:

1. Да очертае предпоставките за възникване на Евразийския икономически съюз и други интеграционни инициативи в евразийското пространство, тенденции в тяхното развитие до края на 2020 година и опитите за институционализация на тези процеси;
2. Да изследва връзката, сходствата и различията между Евразийския икономически съюз и Съюзната държава Русия-Беларус;
3. Да проследи усилията на Турция да изгради свое интеграционно обединение, включващо бивши съветски републики в Централна Азия и Южен Кавказ, в които

преобладава тюркското население, както и евентуалните резултати от възможното взаимодействие между Анкара и Москва и съответно на техните интеграционни проекти;

4. Да направи анализ на опитите за съчетаване на ЕАИС с инициативата „Един пояс, един път“.

Основна цел

на този труд е да изследва най-важните според автора интеграционни проекти и процеси в евразийското пространство в периода 2011-2020 г.

През последните години в Русия, а и в други държави се появила редица трудове по въпросите на евразийската интеграция. Тук ще посоча имената само на някои от изследователите, които съм използвал - Сергей Глазев, Сергей Караганов, Тимофей Бордачов, Юрий Кофман, Дмитрий Ефстафиев, Алексей Дзермант, Ричард Саква, Пьотр Дуткевич, Кристофър Хартуел, Рилка Драгнева (от университета в Бирмингам).

У нас темата е все още е слабо изследвана, няма публикувана голяма монография, а само отделни статии по въпроси, отнасящи се за някои от интеграционните проекти или за етапи от интеграционните процеси – ще отбележа имената на Стефан Каменаров, Александър Тодоров и Мариета Рабохчийска.

Предлаганата разработка на практика е първият опит да се разглеждат поставените в нейния център няколко интеграционни проекта, включително и тяхното взаимодействие, противоречията им, възможните сценарии за сътрудничество и конфликти между ключовите им участници, като акцентът е преди всичко върху политическото значение на течащите процеси.

Основните хипотези

на автора са, че Русия като движещ фактор на интеграционните процеси в евразийското пространство действа от гледна точка на своето разбиране за държавен интерес, а постиженията и неуспехите на интеграционните процеси се определят от капацитета за съчетаване на руския държавен интерес с държавните интереси на другите участници.

Евразийската интеграция ще бъде все по-значим и съществен фактор в евразийската и световната политика. Русия ще продължи да полага сериозни усилия за интеграцията на

евразийското пространство, въпреки трудностите и противодействията, които ще се появяват. Процесите на интеграция ще бъдат многоизмерни и многофакторни и ще зависят както от регионални, така и от глобални събития.

Институционалното изграждане на Съюзна държава Русия-Беларус ще продължи и ще се развие. Опитът на външни сили да сменят властта в Беларус с прозападна е стимул за ускоряване на интеграционните процеси на страната с Русия.

Турция ще се опитва да засили влиянието си в региони на Евразия с предимно тюркско население. Тенденцията към увеличаване на активността на Анкара в бившето съветско пространство е предпоставка за противоречия и конфликти на различни равнища.

По отношение на ролята на Китай в евразийското пространство, може да се очаква, че Русия и другите държави от ЕАИС ще бъдат особено внимателни и ще търсят форми за колективно договаряне. Заедно с това инфраструктурни проекти на Китай са важни за страните от Евразия. Те способстват за улесняване на техните търговски връзки с Европа и други региони на планетата.

Конфронтирането на САЩ едновременно с Русия и Китай улеснява сътрудничеството между Москва и Пекин. То способства за търсенето на нови възможности и за взаимодействие между ЕАИС и ЕПЕП, но все още е трудно да се говори за сериозен прогрес на инициативата за изграждане на „Голяма Евразия“.

Структура на дисертационния труд

Дисертацията е структурирана в пет глави, увод и заключение.

Глава първа е теоретична и се занимава с основните идеи, понятия и категории, които се използват в изследването. На първо място е определянето на евразийското пространство, различните възгледи за него. За повече яснота, авторът разграничава понятието „Малка Евразия“ – „постсъветското, постимперското пространство. То условно съвпада с територията на бившата Руска империя и на бившия Съветски съюз, включително Беларус, Украйна, републиките в Южен Кавказ и Централна Азия“ и „Голяма Евразия“ - пространството на евразийския материк, простиращо се от Атлантика до Тихия океан, от Северния ледовит океан до Индийския океан.

Разглеждат се класическото евразийство и неоевразийството, които служат като идейна база за интеграционните процеси, макар и да са на втори план, да са в сянката на така нареченото „прагматично евразийство”. То се стреми да адаптира към евразийските реалности някои от теориите и практиките на други успешни интеграционни обединения, най-вече на Европейския съюз. Разбира се, не може да става и дума за сляпо копиране на европейския интеграционен модел. Съществуват много съществени различия между условията в Европа след края на Втората световна война, когато започва европейската интеграция и Евразия след разпада на СССР през 1991 г. Краткото представяне на най-популярните теории за интеграция ни се струва необходимо. Това улеснява разбирането на процесите в евразийското пространство, които макар и със собствена логика и специфика, в една или друга степен вече стъпват на разработените от западните теоретици концепции за интеграция.

Втора глава е посветена на Евразийския икономически съюз, който е най-сериозният опит на Русия да реинтегрира част от постсъветското пространство. В нея са разгледани основните предпоставки, довели до опитите за евразийска интеграция – икономически, политически, военностратегически. Много сериозен акцент е поставен върху глобалната политическа ситуация и влиянието, което тя оказва на външнополитическите решения на Русия, която се ориентира към действие най-вече през призмата на собствените си разбирания за национален интерес. Подробно е изяснено как това се отразява на нейния стремеж към интегриране на Евразия.

Проследени са етапите и еволюцията на евразийската интеграция, посочени са редица фактори, които способстват за интеграционните процеси, както и на пречки и проблеми, които ги затрудняват. Съществен дял от тази глава е посветен на феномена COVID-19 и отражението, което той оказва върху процесите на планетата, направен е и анализ как това влияе на евразийска интеграция, как способства да се изяснят по-релефно слабостите в интеграционната политика, но и дава възможности да се намерят пътища за преодоляване на трудностите.

Трета глава изследва развитието на проекта за Съюзната държава Русия-Беларус като ядро на ЕАИС. В нея подробно се разглежда особения път за развитие на Беларус след разпада на СССР. Изследвана е нейната икономическа и външна политика и специфичните обстоятелства, довели до учредяването на Съюзната държава, която на

практика дава гласък на по-нататъшната евразийска интеграция и служи като своеобразен полигон, на който в по-благоприятни условия (предвид изключителната културна близост между Русия и Беларус) се реализират интеграционни практики, които по-късно могат да бъдат реализирани и в целия Евразийски икономически съюз. Маркирани са и съществени проблеми, възниквали в хода на преговорите за изграждане на Съюзната държава.

Обстойно е анализирана политическата криза в Беларус с главна идея да се отговори на въпроса как тя се отразява или би могла да се отрази на евразийската интеграция.

Четвърта глава е посветена на връзката между евразийската интеграция и процесите в Централна Азия и Южен Кавказ. В нея се разглежда въпросът, защо тези региони са изключително важни за Русия. Изследва се руската политика в Централна Азия и средствата, които използва Руската федерация, за да влияе върху региона. Специален акцент е поставен върху ролята на Евразийския икономически съюз за политическата стратегия на Русия в Централна Азия.

Важна част от тази глава е посветен на Казахстан и процесите, които протичат в страната, политическите борби в нея и възможното отражение, което те могат да имат за евразийската интеграция. Анализира се ролята и значението за евразийската интеграция на Казахстан, предвид стратегическото географско разположение, което го превръща в ключова държава за всяко едно евразийско обединение.

Сериозно място се отделя на геополитическите амбиции на Турция в Южен Кавказ и Централна Азия. Разглежда се еволюцията на външната политика на Анкара след края на Студената война, както и нейните противоречия с Москва, които изглеждат хронични. Специален акцент е поставен върху Тюркският съвет, който от 12 ноември 2021 г. вече се нарича Организация на тюркските държави. Представени са основните идеи на това обединение, нейното развитие през второто десетилетие на настоящия век. Разглеждат се сценарий, при които тя би могла да си партнира или да се конкурира с Евразийския икономически съюз. Разглеждат се последствията от войната в Нагорни Карабах между Армения и Азербайджан през есента на 2020 г. и отражението, което резултатът от нея оказва интеграционните процеси в евразийското

пространство, на съперничеството между Русия и Турция и съответно на техните интеграционни проекти.

Пета глава изследва перспективите за сътрудничество между Русия и Китай, а съответно и на техните инициативи – ЕАИС и ЕПЕП. Анализира се спецификата на руско-китайското партньорство.

Извеждат се основни предпоставки за сближаване между Москва и Пекин, но и трудностите, с които се сблъскват при взаимодействието си двете държави. Дадени са много конкретни данни за хода на икономическото сътрудничество, изведени са важни проблеми, които го затрудняват. Проследени са събития и тенденции във военно-политическото взаимодействие между Русия и Китай.

Поставен е специален акцент на руско-китайските отношения след 2015 г. В него те стават особено интензивни. Разглежда се инициативата за изграждане на „Голяма Евразия“ (Голямо евразийско партньорство) – перспективите и предизвикателствата пред това начинание. Какви са трудностите и възможностите за съчетаване на проектите ЕАИС и ЕПЕП, представен е и вариант как биха могли да си сътрудничат Москва и Пекин .

В работата многократно се разглежда и ролята на Организацията на договора за колективна сигурност (ОДКС), но не се отделя специално внимание на други проекти и обединения в евразийското пространство – например ОНД, ШОС и усилията за централноазиатска интеграция. ОНД продължава да функционира, но това е по-скоро в площадка за преговори, търсене на пътища за решаване на някои проблеми и изглаждане на противоречия между членуващите в него бивши републики от СССР, а ШОС включва твърде разнородни държави, с различни култури, военни, политически и икономически възможности, което прави перспективата за тяхното по-задълбочено сближаване малко вероятна, поне в обозримо бъдеще. Страните от Централна Азия като част от Евразия трудно могат да изградят самостоятелно обединение, предвид географското им положение, изолирано от достъп до Световния океан, поради тлеещите и периодично припламващи спорове и конфликти между тях (военният сблъсък на границата между Киргизия и Таджикистан през пролетта на 2021 г. е показателен) и зависимостта им от техните по-могъщи и изключително амбициозни съседи – Китай и Русия, както и от Турция, които полагат сериозни усилия да ги

включат в своята сфера на влияние и в същото време са обезпокоени от усилията на САЩ да увеличи своята роля в региона. Всички тези обединения, присъстват в анализа по обективни причини, но не са разгледани в дълбочина.

Методология

В анализа на външнополитическите процеси авторът се придържа към теориите за реализма и неореализма в международните отношения. В работата си използвам интердисциплинарен подход, който се опитва да съчетае методи от различни дисциплини – политология, икономика, социология. Той съдържа системния метод и метода на сравнителния анализ – сравнително-институционален анализ и сравнително-исторически.

Изследването е опит за разбиране същността на интеграционните процеси не толкова през погледа на външните играчи (САЩ, ЕС), колкото през очите и логиката на главните действащи сили в тях, преди всичко на Русия, на Турция и на Китай. Затова се взима предвид обстоятелството, че за руската политическа и аналитична мисъл, въпросът за сигурността е определящ. Поглед към събитията през последните десетилетия сочи, че същото до голяма степен важи и за китайските и турските политически елити. Москва, Пекин и Анкара се придържат към принципа, че в геополитика възможностите са по-важни от намеренията.

2. Основни резултати от изследването

В хода на дисертационния труд разгледахме:

1. Най-важните идеи на евразийците и неоевразийците в Русия, както и актуалното през XXI прагматично евразийство. Представихме най-популярните теории за икономическа интеграция с оглед на това да се даде ориентир как биха могли да бъдат използвани в интеграционните проекти в Евразия. В нея са изложени и различни дефиниции за понятието евразийско пространство, направено е разграничението между „Малка Евразия” и „Голяма Евразия”;

2. Основните причини и предпоставки - икономически, политически и военностратегически- Русия да започне да търси варианти за реинтеграция на постсъветското пространство, почти веднага след разпада на СССР, станал факт през 1991 г. Отражено е връзката между евразийската интеграция и руския национален

интерес, през погледа на Москва. Специално внимание е отделено и на влиянието на глобалните процеси и фактори за случващото се в евразийското пространство. Представена е еволюцията на евразийската интеграция и най-актуалните тенденции в нейното развитие, проблемите и предизвикателствата пред интеграционния процес, влиянието на външни за Евразия сили, на вътрешните противоречия между участниците в ЕАИС, поставен е акцент и на отражението на феномена COVID-19 върху интеграционните процеси;

3. Съюзната държава Русия-Беларус като проект, който на практика постави началото на процесите на реинтеграция на част от бившето съветско пространство. Анализирани са специфичният път за развитие на Беларус и етапите на нейното сближаване с Русия, трудностите и постиженията в хода на интеграционния процес. Представени са някои политически тенденции в Беларус, външният натиск върху вътрешните процеси в страната, а съответно и отражението, което имат те върху развитието на Съюзната държава. Специално внимание е отделено на различията между Съюзната държава и Евразийския икономически съюз, както и това как опитът от интеграционни практики в Съюзната държава може да бъде използван в Евразийския икономически съюз;

4. Значението на Централна Азия за интеграционните процеси. Специалната роля, която регионът играе за Русия, особено що се отнася до нейните представи за собствената ѝ сигурност. Проследени са някои тенденции в руската политика към Централна Азия. Съществено място е отделено на Казахстан, като държава с ключово географско разположение, която е структуроопределяща за евразийската интеграция.

Все по-големите амбиции на Турция в Евразия и увеличаването на нейното влияние и тежест в региона след войната в Южен Кавказ са обект на нашия анализ. Изяснихме, че те ще оказват сериозно влияние върху процесите в Евразия, като са разгледани различни варианти, свързани с намеренията на Анкара да изгради собствен, тюркски, интеграционен проект. Представени са възможните реакции на Русия към нарастващото влияние на Турция;

5. Ключови моменти от руско-китайските отношения през второто десетилетие на XXI век, спецификата на техните отношения, които са партньорски, но както установихме, не могат да се дефинират като съюзнически. Отчетено е, че има прогрес

във военно-политическото партньорство, ала, независимо от увеличаващия се стокфоборот между двете страни, все още се търси оптимална формула за икономическото сътрудничество. Изведохме важни тенденции във взаимодействието на Москва и Пекин, особено през призмата на очертаващото се взаимодействие между ЕАИС и китайската инициатива ЕПЕП. Представен е вариант за това как Русия и Китай биха могли да си поделят отговорностите, в това сътрудничество, а също така как държавите от ЕАИС опитват колективно да защитават интересите си пред икономическата мощ на Китай. Установихме, че Русия има своите постижения в отношенията с Китай, нагледен пример е Споразумението търговските преговори с Пекин да се водят колективно от ЕАИС. Това способства и за увеличаване на тежестта и развитието на общите евразийски институции, както и за изграждането на един по-ефективен и по-полезен за членовете си ЕАИС. Другият коз на Москва е ключовото значение на фактора „сигурност” в грандиозните китайски инфраструктурни инициативи и ролята, която тя може да изиграе, за да я осигури.

Направихме изводите, че:

1. На този етап евразийската интеграция се осъществява без да стъпва върху сложните теоретични идеи на евразийците и неоевразийците. Прави се от чисто прагматични и геополитически съображения, затова водеща роля има т.н. „прагматично евразийство”;

2. Санкционната война и нарасналото военно присъствие по руските граници на САЩ и партньорите им принуждават Русия все по-често да гледа към Азия и да търси начини за задълбочаване на сътрудничеството си с държавите от този континент. Независимо от пречките, които създават нейните геополитически опоненти, Руската федерация полага усилия, за да укрепи и задълбочи икономическото партньорство сред участниците на ЕАИС, като търси и политическо и военно сближане, с помощта на ОДКС. По този начин тя се стреми да уравни силното влияние на Китай в Централна Азия и да бъде преграда за опитите на САЩ, а и на други външни за региона сили, да увеличат възможностите си да въздействат на процесите в Евразия;

3. Решителната подкрепа, която оказва на президента Лукашенко, в най-критичния за него момент на протестите през август 2020 г., е индикация, че Кремъл ще отстоява влиянието си в Беларус с всички възможни средства. Опитът да се

предизвика политическата нестабилност в бившата съветска република допринася за ускоряване на работата по изграждането на функциониращи институции на Съюзната държава Русия–Беларус, а това съответно ще бъде и крачка напред към задълбочаване на евразийската интеграция;

4. Амбициите на Турция в Централна Азия и Южен Кавказ изглеждат дългосрочни и стратегически. Задълбочаването на тюркската интеграция и увеличаването на влиянието на Анкара в държавите от Централна Азия е в противоречие с тяхната интеграция в рамките на ЕАИС.

Русия възприема Централна Азия като регион, който е критично важен за нейната сигурност. Затова е логично конкуренцията на Организацията на тюркските държави (наричана Тюркски съвет до 12.11.2021 г.) с Евразийския икономически съюз да се изостря. Твърде вероятно е Анкара да обедини усилията си в това направление с Великобритания и със Съединените щати, които са сериозно притеснени от интеграционните инициативи на Русия;

5. Запазването на геополитическата субектност, диверсификацията на икономическите и политическите партньори, стремежът към интеграция с останалите държави от ЕАИС са нейните главни цели в условията на един все по-несигурен и турбулентен свят. В създалата се ситуация много важен партньор на Русия е Китай. Засега сътрудничеството им във военната и политическата сфера значително изпреварва сътрудничеството им в икономиката, но търговията между двете страни се увеличава, а постепенното намаляване на дяла на долара в нея е положителна индикация за бъдещите перспективи на икономическите им отношения.

Предложеният анализ дава възможност да се верифицират основните хипотези на изследването, а именно, че:

1. Русия е движещ фактор на интеграционните процеси в евразийското пространство. Тя действа от гледна точка на разбирането си за собствен държавен интерес. Постиженията и неуспехите на интеграционните процеси се определят от капацитета за съчетаване на руския държавен интерес с държавните интереси на другите участници;

2. Евразийската интеграция е все по-значим и съществен фактор в евразийската и световната политика. Русия продължава да полага сериозни усилия за интеграцията на

евразийското пространство, независимо от трудностите и противодействията, с които се сблъсква. Процесите на интеграция са многоизмерни и многофакторни. Те зависят както от регионални, така и от световни събития;

3. Институционалното изграждане на Съюзна държава Русия-Беларус продължава да се развива. Опитът на външни сили да повлияят на събития в Беларус, като сменят властта с прозападна, доведе до ускоряването на интеграционните процеси на страната с Русия;

4. Турция работи за усилване на влиянието си в региони на Евразия с предимно тюркско население. Тенденцията към увеличаване на активността на Анкара в бившето съветско пространство е предпоставка за противоречия и конфликти на различни равнища;

5. Русия и другите държави от ЕАИС са внимателни в отношенията си с Китай, предвид сериозната диспропорция в икономическите възможности, затова търсят форми за колективно договаряне. От друга страна - инфраструктурни проекти на Китай са важни за страните от Евразия. Те способстват за улесняване на техните търговски връзки с Европа и други региони на планетата. Конфронтирането на САЩ, едновременно и с Русия, и с Китай, улеснява сътрудничеството между Москва и Пекин. То способства за търсенето на нови възможности и за взаимодействие между ЕАИС и ЕПЕП, но засега е рано да се говори за сериозен прогрес на инициативата за изграждане на „Голяма Евразия”.

Можем да заключим, че хипотезите се потвърждават. Основание за това ни дават очертаните тенденции в евразийското пространство.

3. Научни приноси в дисертационния труд

- Работата като цяло представлява първи опит в българската политологична наука за систематично изследване на съвременната евразийска интеграция в лицето на основните участници в нея.

- Приносна в българската политологична литература е тезата, че натискът за влияние от други геополитически сили върху Русия и държавите от постсъветското пространство, по-скоро стимулира интеграция в това пространство, отколкото да я забавя.

- Работата формулира и проблемите и предизвикателствата пред интеграционните процеси в Евразия – турболентните политически и военно-политически процеси в световен и регионален мащаб, конкуренцията за влияние между глобални и регионални сили, която се превръща и в конкуренция между различни интеграционни обединения, които се стремят да разширят обхвата си.
- Интеграционният процес при формирането на Съюзната държава между Русия и Беларус би могъл на практика да послужи като модел за етапите на интеграция и в други интеграционни обединения.
- В работата са обосновани основни сценарии за развитието на отношенията между ЕАИС и турския интеграционен проект – Тюркският съвет, който от 12.11.2021 г. се нарича Организация на тюркските държави. Тези сценарии са политологичен принос към формирането на практическата външна политика на България.

Публикации на Владимир Трифонов по темата:

1. **„Руският завой на Изток и предизвикателствата пред евразийската интеграция”**. Сп. „Понеделник”, бр. 9/10, 2018 г.
2. **„Предизвикателствата пред руско-китайското партньорство и перспективата за изграждане на Голяма Евразия”** Сп. „Политически хоризонти”, бр. 5, 2018
3. **„Проблеми и възможности за интеграционните проекти в Евразия на Русия и Китай”** Издадена е в сборник от Конференция, проведена в Техническия университет в София - „Човекът – мярка за всички неща? Предизвикателствата на постиндустриалното информационно общество”, 26.10.2018 г., издадена, С. 2019 г.
4. **„Съюзната държава Руия-Беларус като ключов фактор за евразийската интеграция”**, Публикация в сборник на Стоп. Факултет на „Катедра правни и хуманитарни науки” на Техническия университет в София, 2020 г.
5. **„За някои особености на руско-китайските отношения и значението им за евразийската интеграция”** (статията е завършена редакционно през май 2020 г.) „Публикация в Годишник на Софийския Университет „Св. Климент Охридски”, Философски факултет, Книга Докторанти, Том 4, С. 2019
6. **„Политическата криза в Беларус - шанс за Съюзната държава и Евразийската интеграция”**, Публикация в бр. 6/2020 г. на Сп. „Политически хоризонти
7. **„Евразийската интеграция и геополитическите амбиции на Турция в Централна Азия”**, излязла в сборник на Стоп. Факултет на „Катедра правни и хуманитарни науки” на Техническия университет в София, 2021 г.
8. **„Пандемията от Коронавирус COVID-19 и влиянието ѝ върху Евразийската интеграция”** (Статията предстои да излезе в годишник на докторанта Т. 5 на СУ „Св. Климент Охридски”)
9. **„Конфликтът в Нагорни Карабах и значението му в борбата за влияние в Евразия”** (Статията излезе в бр. 1/2021 г. на Сп. „Политически хоризонти”)
10. **Дестабилизацията на Афганистан - импулс за евразийската интеграция** (Сп. "Политически хоризонти", бр. 6/2021 г.).